

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

PROBLEMS ASPECTS OF CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF INTERRUPTION TO LAW ENFORCEMENT OFFICERS ACTIVITIES

Куц В.М.,
*кандидат юридичних наук, професор
кафедри кримінального права, кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії прокуратури України*

Цховребов А.О.,
*здобувач кафедри кримінального права,
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії прокуратури України*

У статті розглядаються проблемні аспекти законодавчого визначення об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 343 КК України, та факультативних ознак його суб'єктивної сторони. Стверджується, що втручання в службову діяльність працівника правоохоронного органу й незаконний вплив на такого працівника співвідносяться як діяння та спосіб його вчинення. Наголошується, що мотив і мета цього злочину завжди підлягають встановленню, оскільки мета є обов'язковою ознакою його складу, а мотив враховується при вивченні особистості суб'єкта злочину та визначенні виду й міри його відповідальності.

Ключові слова: об'єктивна сторона, злочинне діяння, втручання в діяльність, спосіб вчинення діяння, незаконний вплив, працівник правоохоронного органу, суб'єктивні ознаки, вина, мотив, мета.

В статье рассматриваются проблемные аспекты законодательного определения объективной стороны преступления, предусмотренного статьей 343 УК Украины, и факультативных признаков его субъективной стороны. Утверждается, что вмешательство в служебную деятельность работника правоохранительного органа и незаконное воздействие на такого работника соотносятся, как деяние и способ его совершения. Подчеркивается, что мотив и цель этого преступления всегда подлежат установлению, поскольку цель является обязательным признаком его состава, а мотив учитывается при изучении личности субъекта преступления и определении его ответственности.

Ключевые слова: объективная сторона, преступное деяние, вмешательство в деятельность, способ совершения деяния, незаконное влияние, работник правоохранительного органа, субъективные признаки, вина, мотив, цель.

In article problematic aspects of legislative objective of defining a crime under Article 343 of Criminal Code of Ukraine and optional features its subjective side. It is alleged that interference with official activities of law enforcement and illegal influence on such employee are related as act and manner of its commission. It is noted that motive and purpose of crime always be established because purpose is mandatory feature of its composition and motive taken into account in study of personality of perpetrator and determining type and extent of responsibility.

Key words: objective side, a criminal act, interference with, way of committing act, unlawful influence, police, subjective symptoms, wine, motive, purpose.

Актуальність теми. Без узгодженого розуміння ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін складу злочину неможлива належна ефективність кримінально-правового реагування на його вчинення. Потребують такого узгодження й ознаки злочину, передбаченого ст. 343 КК України, оскільки вони не знаходять однозначного відображення в доктрині та в слідчо-судовій практиці. Зазначене обумовлює доцільність публікації пропонованої статті.

Щодо стану дослідження проблеми слід зауважити, що вона розглядалась як фрагмент більш вузької [1] або, навпаки, ширшої проблематики [2; 3; 4; 5]. Незважаючи на це, низка важливих аспектів теми залишається недостатньо висвітленою, зокрема, співвідношення суспільно небезпечного діяння та способу його вчинення у складі цього злочину, а відтак і співвідношення втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та впливу на такого працівника. Не до кінця з'ясованими залишаються зміст

умислу в структурі суб'єктивної сторони цього злочину, а також її факультативних ознак.

Метою статті є розгляд проблемних аспектів об'єктивної сторони, вини, мотиву й мети цього злочину для виявлення недоліків їх законодавчого закріплення та формулювання пропозицій, спрямованих на їх усунення.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що основний склад злочину, що розглядається, є формальним, його об'єктивну сторону утворює лише суспільно небезпечне діяння. Описуючи об'єктивну сторону розглядуваного злочину, законодавець оперує двома поняттями: «втручання в діяльність» та «вплив на працівника». Постає запитання, яку роль у структурі його об'єктивної сторони виконують зазначені явища та як співвідносяться відповідні їм поняття? При його вирішенні слід виходити з того, що назва статті Особливої частини КК України є складовою її змісту, тому абстрагуватись від неї не слід. У назві міститься вказівка на

певні об'єктивні, а часом і суб'єктивні ознаки складу злочину. На жаль, наявні доктринальне та судове тлумачення втручання в діяльність працівника правоохоронного органу обходять увагою цей непростий аспект кримінально-правової характеристики злочину. Зрозуміло лиш одне: за нині чинної редакції статті 343 КК України не відомо, що з двох названих явищ є діянням, а що – способом його вчинення.

З метою вдосконалення законодавчого визначення об'єктивної сторони цього злочину доцільно включити втручання до диспозиції цієї статті у якості діяння із збереженням поняття «вплив», як способу його вчинення. При цьому слід указати на незаконність втручання, адже на практиці цілком можливим є і правомірне втручання в таку діяльність, наприклад, у процесі керівництва нею чи контролю за її ходом. Можливе заперечення цієї тези, мовляв, законодавець визначає незаконність втручання шляхом визначення в законі незаконності самого способу його вчинення, а точніше – цілей застосування впливу на працівника правоохоронного органу: 1) перешкодити йому виконання службових обов'язків; 2) добитись прийняття незаконного рішення. Це, безумовно, так лише стосовно другої з числа названих цілей впливу. Вона дійсно демонструє його незаконність, а відповідно, і незаконність втручання в діяльність. Щодо першої мети, такого не скажеш. Перешкодити виконанню службових обов'язків можна і в «законний» спосіб, наприклад, будучи впевненим у його правомірності через помилку в оцінці обстановки чи інших обставин. До того ж, незаконність досягнення зазначених цілей треба окремо доводити в процесі кримінального провадження. Для спрощення останнього доцільно все таки включити до тексту статті ознаку незаконності втручання. Саме така ознака слугувала б сигналом наявності злочинного втручання в діяльність, а не правомірного: управлінського, процесуального тощо. При цьому, підкреслювалось би, що незаконний вплив, як спосіб незаконного втручання в діяльність, здійснюється на предмет злочину, тобто на працівника правоохоронного органу, а втручання кореспондувалося б з об'єктом злочину, тобто встановленим порядком здійснення відповідної влади.

Також слід відзначити, що «вплив», як більш зрозуміле поняття порівняно з втручанням у діяльність, є більш сприятливим для характеристики способу вчинення злочину і тлумачення ознак його складу, ніж «втручання», а це має неабияке практичне значення. Вплив – це процес і результат психологічного тиску на суб'єкта. Зовні він може проявлятися в безлічі форм, у тому числі й фізичного характеру.

Зазначене розуміння незаконного втручання в діяльність працівника правоохоронного органу та впливу на нього, як способу такого втручання, дозволяє уточнити момент закінчення злочину, передбаченого частиною 1 статті 343 КК України. Він настає не «з моменту застосування впливу у будь-якій формі...», як стверджується в коментарях кримінального законодавства [6, с. 748], а з моменту усвідомлення потерпілим незаконного характеру втручання в його діяльність.

Отже, діянням в об'єктивній стороні цього злочину є незаконне втручання в службову діяльність працівника правоохоронного органу шляхом впливу на нього в будь-якій формі. Вплив на працівника слід вважати кримінально-правовим способом вчинення цього злочину. Форми такого впливу мають переважно техніко-криміналістичне, а не кримінально-правове значення. Їх слід вважати не кримінально-правовими способами вчинення злочину, як ознакою його об'єктивної сторони, а криміналістичними способами здійснення незаконного впливу на свідомість працівника правоохоронного органу. Вони характеризують техніку застосування такого впливу як кримінально-правового способу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. При цьому способи впливу на працівника правоохоронного органу можуть набутися будь-якого виду, у тому числі й злочинного. Наприклад, коли зловмисник втручається в діяльність працівника правоохоронного органу, впливаючи на нього погрозою вбивством чи знищенням майна, вчинене утворює ідеальну сукупність відповідних злочинів. Вказане є прикладом того, коли технічний спосіб має не лише криміналістичне, але й кримінально-правове значення: впливає на кваліфікацію та на форму кримінально-правового реагування.

Частиною 2 статті 343 КК України передбачено кримінальну відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу за наявності кваліфікуючих ознак, зокрема, якщо воно перешкодило запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила. У цьому випадку маємо вже матеріальний склад злочину, об'єктивну сторону якого утворює не лише діяння, але і його суспільно шкідливий наслідок та відповідний причинний зв'язок. При цьому законодавче визначення наслідку також доцільно дещо переглянути, але зробити це краще не лише стосовно досліджуваного злочину, а в контексті приведення КК України у відповідність до Конституції держави. Мається на увазі невідале використання терміну «злочин» при конструюванні кримінально-правових норм. Відповідно до статті 62 Основного Закону, а також з урахуванням відомої позиції Конституційного Суду України, злочином є лише такий акт людської поведінки, стосовно якого особу визнано винуватою у його вчиненні обвинувальним вироком суду, що набув чинності. Враховуючи зазначене, у частині 2 статті 343 КК України замість терміну «злочин» доцільно оперувати словосполученням «діяння, що містить ознаки злочину».

До числа дискусійних слід віднести й розуміння деяких ознак суб'єктивної сторони розглядуваного злочину, зміст якої характеризують такі ознаки, як вина, мотив та мета вчинення злочинного діяння. Вони тісно пов'язані між собою, проте їх зміст і значення у кожному випадку вчинення злочину неоднакові: вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину; мотив і мета є факультативними її ознаками. Але це не означає, що мотив і мета вимагають свого встановлення лише у тих випадках, коли про це прямо зазначено в диспозиції статті Особливої частини КК України, або коли вони

однозначно впливають із змісту закону. Ці ознаки суб'єктивної сторони слід встановлювати завжди, адже навіть тоді, коли вони не впливають на кваліфікацію вчиненого, їх враховують при вивченні особистості суб'єкта злочину та визначенні виду й міри його відповідальності.

Отже, визначальною ознакою суб'єктивної сторони злочину є вина, тобто психічне ставлення до злочинного діяння та його суспільно небезпечних наслідків у формі умислу чи необережності. Стосовно злочину, що розглядається, вказане психічне ставлення проявляється у виді прямого або непрямого умислу і становить відображення переважно об'єктивних ознак цього злочину у свідомості його суб'єкта (інтелектуальний момент) та вольові процеси в його психіці, що скеровують його поведінку в певному напрямі (вольовий момент).

Оскільки склад втручання в діяльність є формальним, усвідомлення суспільної небезпечності діяння цим і закінчується. Далі вступає в дію вольова сфера психіки, а саме – бажання вчинити усвідомлену перед цим дію.

Частиною 2 статті 343 КК України передбачено відповідальність за кваліфіковані випадки вчинення цього злочину. Деякі з них характеризують склад цього злочину, як матеріальний. Йдеться про втручання в діяльність, що перешкодило запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила. У цьому випадку суб'єктивна сторона злочину ускладнюється. По-перше, інтелектуальний момент не вичерпується усвідомленням суспільної небезпечності діяння, а доповнюється передбаченням його наслідків. По-друге, вольовий момент умислу переміщується з діяння на його наслідок: суб'єкт бажає настання зазначених вище наслідків або допускає їх настання.

Окрім вини, до структури суб'єктивної сторони цього злочину входить мотив вчинення суспільно-небезпечного діяння, хоча законодавець і не визнає його обов'язковою ознакою. Але, як відомо, безмотивних вчинків не існує. Мотив – це рушійна сила будь-якого акту поведінки. Мотиви людської поведінки зазвичай розподіляють на три види: соціально корисні, соціально-нейтральні та соціально шкідливі. В кримінальному праві переважно виходять із того, що мотив вчинення злочину не може бути соціально-корисним і навіть соціально-нейтральним, оскільки мотив присутній лише у складі умисного злочину, суб'єктивна сторона якого передбачає усвідомлення суспільної небезпечності діяння і бажання настання такого ж наслідку або бажання вчинити таке діяння, коли склад злочину формальний. Звідси й поділ мотивів, характерний для сучасного кримінального права: мотиви, що не є низькими, та низькі.

На нашу думку, такий підхід до вирішення цього питання є дещо спрощеним. Злочинне діяння можливе з будь-яких мотивів. Наприклад, позбавлення життя невиліковно хворої людини, яка переносить нестерпні муки через це, вчинене на її прохання, напевно чи справедливо вважати вчиненим із соціально-негативних спонукань. Сказане не має прямого стосунку до теми нашого дослідження. Воно лише

підкреслює, що й при вчиненні злочину, передбаченого статтею 343 КК України, можливі соціально-нешкідливі спонукання, що необхідно враховувати при визначенні форми реагування на такі діяння. Наприклад, недбале, чисто формальне виконання обов'язків із протидії злочинності з боку працівника правоохоронного органу може викликати зворотню реакцію у виді незаконного втручання в таку «діяльність» з метою активізувати її.

Стосовно мети злочину, її розуміють, як внутрішнє, суб'єктивне уявлення про результат злочинного діяння. Тобто, його образ, а не сам результат діяння, є його метою. На відміну від мотиву, мета вчинення діяння, передбаченого статтею 343 КК України, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у загальному складі цього злочину. Метою такого діяння є «перешкодити виконанню службових обов'язків працівником правоохоронного органу, або добитися прийняття ним незаконного рішення».

Мотив і мета відіграють у кримінальному праві потрібну роль:

по-перше, вони можуть трансформуватися законодавцем із факультативних в обов'язкові у складах окремих злочинів шляхом їх включення до законодавчого визначення цих злочинів;

по-друге, вони можуть визнаватися кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками складу злочину;

по-третє, мотив і мета вчинення злочину мають враховуватися судом при призначенні покарання, оскільки вони впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України) [7, с. 174–175]. Щоправда, останнє має місце лише тоді, коли мотив і мета не виконали однієї з двох попередніх ролей.

У складі злочину, передбаченого статтею 343 КК України, першу з числа названих роль відіграє мета вчинення суспільно небезпечного діяння. Мотив відіграє лише третю роль з числа вище названих, тому що він не виступає ні обов'язковою ознакою основного складу злочину, ні кваліфікуючою (особливо кваліфікуючою) його ознакою. Як свідчить судово-слідча практика, переважаючим мотивом вчинення цього злочину виступає невдоволення виконанням працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків. Але спонукати до втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть й інші мотиви, наприклад, помсти, ненависті, почуття хибно сприйнятого обов'язку тощо. Це обов'язково має враховуватися судом при визначенні виду кримінально-правового реагування, а коли таким буде обрано кримінальну відповідальність у формі покарання – то на його вид і міру.

Висновок. Здійснена нами кримінально-правова характеристика більшості об'єктивних та суб'єктивних ознак складу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу демонструє наявність деяких недоліків їх розуміння та законодавчого закріплення, усунення яких у запропонований нами спосіб підвищить якість законодавчого забезпечення кримінально-правового реагування на вчинення цього злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цховребов А.О. Кримінально-правова характеристика об'єкта й предмета втручання у діяльність працівника правоохоронного органу / А.О. Цховребов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія: право. – 2015. – Випуск 31. – Том. 3. – С. 75–78.
2. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів): монографія / Є.М. Блажівський. – Київ–Дрогобич: Просвіт, 2012. – 180 с.
3. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок.: Дис. канд. юрид. наук. – К., 2007. – 253 с.
4. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. Монографія / В.І. Осадчий. – К.: Атіка. – 2004. – 336 с.
5. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ДЮІ Луганського державного ун-ту внутрішніх справ. – Д. – 2007. – 18 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – 936 с.
7. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.

УДК 343.237

**ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ГРУПОЮ ОСІБ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ
ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ТА ОБСТАВИНА, ЩО ОБТЯЖУЄ ПОКАРАННЯ**

**COMMISSION OF CRIME BY GROUP OF PERSONS UPON PRIOR CONSPIRACY
AS A CHARACTERIZING SIGN AND AGGRAVATING CIRCUMSTANCE**

Лемішко Ю.Ю.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено аналізу змісту такої кваліфікуючої ознаки та обставини, що обтяжує покарання, як учинення злочину групою осіб за попередньою змовою. Проаналізовані позиції науковців стосовно розуміння поняття «група осіб за попередньою змовою». Пропонується не ставити в залежність тлумачення змісту цього чинника як обставини, що обтяжує покарання, від змісту однойменної кваліфікуючої ознаки.

Ключові слова: співучасть у злочині, попередня змова, група осіб, співвиконавство, кваліфікація, обставини, які обтяжують покарання.

Статья посвящена анализу содержания такого квалифицирующего признака и обстоятельства, отягчающего наказание, как совершение преступления группой лиц по предварительному сговору. Проанализированы позиции ученых относительно понимания понятия «группа лиц по предварительному сговору». Предлагается не ставить в зависимость толкование содержания этого фактора в качестве обстоятельства, отягчающего наказание, от содержания одноименного квалифицирующего признака.

Ключевые слова: соучастие, предварительный сговор, группа лиц, соисполнительство, квалификация, обстоятельства, отягчающие наказания.

Article is devoted to analysis of a content of such qualifying sign and aggravating circumstance, as commission of a crime by a group of persons upon prior conspiracy. Positions of scientists concerning understanding concept «group of persons upon prior conspiracy» are analysed. It is offered to not put in dependence interpretation of a content of this factor as aggravating circumstance, from a content of same qualifying sign.

Key words: criminal complicity, prior conspiracy, group of persons, joint enterprise, crime qualificati, aggravating circumstances.

Актуальність теми. Одним із пріоритетних напрямків політики будь-якої держави в протидії злочинності є боротьба із груповою та організованою злочинністю, яка з кожним роком отримує всю більшу поширеність на практиці. Об'єднаними, загальними зусиллями декількох суб'єктів злочину легше вчиняти більш тяжкі злочини, а відповідно і приховувати сліди такої злочинної діяльності. Діючи спільно та умисно, спрямовуючи своє посягання на одні й ті самі суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, особи тим самим заподіюють їм більш значну за обсягом шкоду. Саме тому в науковій літературі найбільш розповсюдженою є думка про те, що вчинення злочину у співучасті сут-

тєво підвищує ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння.

Важливий внесок у дослідженні інституту співучасті зробили С.С. Аветісян, М.І. Бажанов, Ф.Г. Бурчак, Р.Р. Галіакбаров, П.І. Гришаєв, Ю.В. Гродецький, Н.О. Гуророва, Л.М. Демидова, Н.Г. Іванов, М.І. Ковальов, А.П. Козлов, Г.А. Крігер, Р.С. Орловський, В.С. Прохоров, П.Ф. Тельнов, А.Н. Трайнін, О.В. Ус та інші вчені. Та незважаючи на численну кількість монографічних і дисертаційних робіт, окремих посібників, наукових статей та розділів у навчальних підручниках, присвячених вивченню інституту співучасті, чимало його аспектів потребують свого переосмислення. Зокрема, це стосується: ви-